

Káli Nagy Lázár.

1772—1837.

A következő sorok megírására alkalmi okul szolgált dr. Jancsó Elemér szerkesztésében és kiadásában a mult évben *Erdélyi Ritkaságok* I. köteteként megjelent *Az erdélyi magyar színészet hőskora 1792—1821. Nagy Lázár visszaemlékezései* c. könyve. Az a gondolat zavar és kedvetlenít, hogy az unitárius egyháztörténetírást méltán illetheti a vád, hogy az egyház- és iskolatörténelemnek olyan érdemes alakjait, minő Nagy Lázár, aki a kollégiumnak egyik buzgó és lelkiismeretes felügyelő gondnoka, a születés vajudasában kínlódó nemzeti szellemű és nyelvű kultúrának egyik fáradhatatlan sürgetője volt, részünkről a feledés leple borítja s minket a hálátlanság kínzó vádjá méltán terhelhet.

E szempont vezetett a következő adatok összegyűjtésénél, melyek hiányait mentse a vállalkozás jóakarató célja. A következőkben néhány életrajzi adatán kívül a kolozsvári színház építése és a magyar színészet küzdelmei körüli tevékenységét és kollégiumi felügyelő gondnoki működését fogjuk vázolni.

Nagy Lázár a Marossszéki Káli Nagy család Kolozs megyébe szakadt ágának egyik sarja. Született 1772-ben. Iskolai életéről, tanulmányairól, sajnos, nincsenek adataim. Neje a Torda megyei nemes családból származó Pápai Erzsébet, kinek Járában szép birtoka volt. Kőváry a Pápaiakról mondja (K. M. 1898. 306—307. l.), hogy a tordai gimnázium protektorai tordai és alsójárai birtokosok. Egyik Pápai, István 1746-ban torda-aranyosköri gondnok, fia István 1772-től consistor. 1778-tól, mikor az iskolai felügyelőgondnoki állás szerveztett, a tordai iskola felügyelő gondnoka. 1791-ben mint alispán halt meg. Siménfalvi György a járai Pápai család tagjaira vonatkozólag két eredeti iratot közöl (K. M. 1897. 263—265. l.).

Az első tartalma az, hogy a járai nemesség 1728-ban a pap és mester bérébe megajánltak évi 30 véka búzát, hogy a község terhein könnyítsenek. Ezt aláírták Pápai György és Pápai István. A második az 1747-ben pestisben meghalt Pápai György utódai, Pál és Péter osztálylevelének némi fennmaradt foszlánya. A közlő a Pápaiakról azt mondja, hogy egykor az egyházközség főfőpártfogói voltak. Az 1796-ban nyomtatásban megjelent országos schematizmusban, amely egyházi közigazgatásunk személyzetét hozza, ott látjuk a konzisztorok között a Nagy és Pápai család tagjait.

Pápai István Horváth Ferenc főgondnokkal és Suki kolozsvári kollégiumi felügyelő gondnokkal 1780-ban szigorú iskolai szabályokat állítottak össze, melyeket az azévi dézsfalvi zsinat elfogadott s ezen év őszén életbeléptetett.¹ Mikor Horváth Boldizsár főgondnok 1773-ban világi küldöttséget vezet József korregens elé, a küldöttségben Pápai István is ott van. A főgondnok előadja a világi unitáriusok sérelmeit, hivatalokból való kiszorítását, mellőzését. József azt feleli erre, hogy nincsenek főhivatalokra alkalmas unitáriusok, mire Pápai közbeszól: nemcsak az országos fő-, hanem a megyei fő- és alsóbb hivatalokra sem alkalmaztatnak, sőt nem is kandidáltak.² A türelmi rendelet szabadelvű intézkedései s az 1773 évi beszélgetés emlékei a vezetőket arra indították, hogy sérelmeiket a trón elé juttassák. Így indították 1783 márc. 25-én Bartha Mózeset és Pápai Bécsbe, akik az 1716. és 1718-iki sérelmeink, mindenüktől való kifosztatásunk iratait vitték fel. Mikor Horváth Ferenc főgondnok a kollégium építésére „sok orcátlan alkalmatlankodással jócskán” konferált, Pápai István 50 frtot adott.³

Nagy Lázár 1790-ben kolozsmegyei alispán, 1811-ben főbíró. A kollégiumnak 1807-től felügyelő gondnoka, a kolozsi körnek 1809-től szintén felügyelő gondnoka. Egyetlen gyermeke Elek (született 1816 jan. 13-án), kinek születése után anyja már másfélév múlva meghalt. Házuknál nevelkedett, mint árva leány Tasnádi Zsófia, Buzogány Áron atyjának,

¹ V. Gál K. A kolozsvári unitárius kollégium története. I. 224. l.

² U. o. I. 298. l.

³ U. o. I. 266. l.

Buzogány Józsefnek a felesége, mikor nőül vette. Családi életéről és környezetéről még csak annyit tudok, amit Benczédinél olvasok (K. M. 1885. 305. l.), hogy Kelemen Benjámint többször beszélte neki, hogy mint egy Orbók László nevű fiú tanítója, Nagy Lázárhoz járt kosztra s itt megismerkedett a vendégszerető házigazda asztalánál Szacsvai Sándorral, a Magyar Kurir szerkesztőjével, aki hetenként többször volt oda hivatalos. Buzogány pedig azt írja róla (K. M. 1881. 74. l.): jómódú földesúr s tekintélyes táblabíró. S bár osztotta korának azon nézetét, hogy egy vagyonos ifjúnak elég a latin nyelvet és a törvényeket tudni, mégis eszes két fiát többre is taníttatta. Nagyajtai Kovács Istvánt vette melléje magántanítónak, aki figyelmét már korán felkeltette a német irodalom termékeinek tanulmányozására és olvasására.

Lássuk most a kolozsvári színház építése körül kifejtett munkásságát. A 18. század vége felé ébredezni kezdő nemzeti szellem a nyelvet tekintette mindenképp felett olyan kincsnek, melyet ápolni és fejleszteni kell. Ez a szellem hozta létre a nyelvmívelő társaságokat s ezzel egyidejűleg merül fel a színészet kérdése is, mint a nyelvfejlesztés egyik leghathatósabb eszköze. Az 1790 évi országgyűlés, mely Aranka ajánlatára elfogadja a nyelvmívelő társaság megalapításának eszméjét, ennek a színészet fejlesztését egyik legelső feladatává tette. Így került legelőször a játékszín kérdése az erdélyi országgyűlés elé s így hatolt be a köztudatba a nyelv művelésével és fejlesztésével kapcsolatban. A gubernium 1792. évi játékenge-délye is kifejezi, hogy „a nemzeti nyelvnek nagyobb gyarapítására és pallérozására szolgáló erkölcsös játékok” előadhatók. Az első színjátszók Nagy Lázár szerint a társulatukat „köztársaság”-nak nevezték. Hogy a színjátszó társaság, amely Magyarországon 1796-ban már feloszlott, Erdélyben nem szűnt meg, annak oka az, hogy itt kezdetben nem volt versenytársa a német színészet, mert itt a főrangúak nem voltak úgy elnémetesedve, mint ott s egész természetesen tartották a színház pártolását és fenntartását. Azok között volt Nagy Lázár is, akik fogadást tettek, hogy idegen nyelvű előadást nem látogatnak. A kolozsvári színjátszó társaságnak nemzeti és kulturális hívatása nemcsak az volt, hogy Kolozsvárt játsszék, hanem az is, hogy az intézményt Magyarorszá-

gon is igyekezzék fölébresztteni és állandóan ébren tartani. Az állandó színház szökösségének felismerése már akkor megszületett a lelkekben, mikor még a Rhédey házban játszottak a színészek. Általános volt a vágy, hogy a színjátszásnak állandó hajlékot építsenek. 1801-ben a theatrális commissio már telket vásárolt a Kültorda utcában. De hamar belátták, hogy a telek nagyon messze van a város középpontjától s nem alkalmas színház céljaira, 1803-ban tehát öt lelkes hazafi megvette a ref. kollégiumtól a Belfarkas-utcában azt a telket, amelyen aztán tényleg felépült a színház.

A bizottság hozzálátott az építéshez, ami abban az ütemben folyt, ahogy az adományok gyűltek. 1806-ban a falak már harmad résznyire készen voltak, de az építési anyag folytonos drágulása miatt még pénzre lett volna szükség. A bizottság ekkor a páholyokat bocsátotta bérbe 10 évre s az így begyűlt pénzekből folytatta az építést. De ez az összeg is hamar elfogyott s az építkezés évekig szünetelt. 1811-ben az országgyűlés új bizottságot küldött ki, amely megállapította, hogy még 60.000 frtra volna szükség. A nemességre adót vetettek ki 100.000 frt összegben. Ekkor kapcsolódott be Nagy Lázár, mint az építéssel megbízott vezető, az állandó színház építésének munkájába. De bekövetkezett a devaluatio s a 100.000 frt 16.000 frtnyi Einlösungscheinra apadt.

A bizottság újabb kéréseket bocsátott ki az adakozásra s páholyokat bocsátott áruba 1000, illetőleg devalvált 200 frtért, melynek sikere lett. Az 1000 frtot adók között ott van Nagy Lázár is, ki gyűjtött még 860 frtot. Ekkor 1811 július elején hozzáfogott az építéshez s a fedelet ez évben és 1812-ben fölvitette az első és hátsó tűzfalal együtt. Még e nyáron a vaskói havasokon a gerendákat is kifaragtatta és behozatta a Kolozs megyétől adott ingyen fuvarral. Végre 1813-ban az épület fedél alá került, a homlokzat kivakoltatott s elkészült a belső berendezés famunkáival együtt. A homlokzatra e felíratot tétette: *Az Erdélyi Nemzeti Magyar Játékszín 1813.* Nem maradt hátra egyéb a belső díszítésnél és berendezésnél. De a pénz elfogyott. Nem tehetett egyebet, mint a megmaradt építőanyagot s a Wesselényi háznál levő felszerelési tárgyakat berakatta az elkészült színházba, a kapukra, ajtókra jó erős zárapokat veretett. Így állt a színház 1820 júl. 1-ig. A huszas

évek vége felé a nemzeti szellem újraébredése tölti el a lelkeket Kolozsvárt. 1819—20 telén a színészek felváltva játszottak a németekkel, amiből sok kellemetlenség származott. Ez nemcsak a színtársulatot, hanem a színházi bizottságot is érte, főleg azokat, akik a magyar társaság fenntartásáért buzgólkodtak, akik közé tartozott Nagy Lázár is. Végül a szükséges összeget a város kölcsön adta, a belső felszerelés megtörtént s 1821 március 12-én a színház megnyílt Körner Zrinyije előadásával. Így épült fel a kolozsvári állandó színház, mely az egész hazai színművészet újrafeléledésének és virágzásának lett szülője^a s mely után a pesti csak 16 évvel később nyílt meg.

De Nagy Lázár nemcsak felépítette a színházat, hanem éveken keresztül igazgatója is volt. Alig nyílt meg a Farkasutcai színház, már megnehezült felette az idők járása. Vezetését az országos választmány vállalta, de a lelkesedés hamar ellobbant. Kolozsvár nem volt képes a maga erején a színházat fenntartani. Az országos választmány, melynek semmi anyagi forrás nem állott rendelkezésére, a megnyitás után egy évvel árverés útján 2000 frt évi bérért árendába adta a színházat Nagy Lázárnak. Ez a lelkes hazafi, aki élénk figyelemmel kísérte az erdélyi színészet eddigi útját, belátta, hogy legsürgősebb feladata énekes társulat szervezése. Csak a daljátékok műsorba iktatásával lehet a német színészek próbálkozásait végleg fölöslegessé tenni s a közönség szélesebb rétegeinek érdeklődését fölkelteni s állandóan ébren tartani.

Vállalta tehát a kockázatot s elhatározta, hogy kibővíti jeles énekes színészekkel a társulatot. Számítása bevált: a magyar nyelvnek ez a térhódítása első győzelme volt a Farkasutcai színháznak. — Az első eredeti magyar opera is ennek a színháznak köszönhető. Nagy Lázár ugyanis attól a törekvéstől fűtve, hogy a daljáték-előadásokat minél magasabb színvonalra emelje, alighogy átvette a színház vezetését, meghívta Debrecenből az ott állomásozó magyar ezred karmesterét, Ruzitska Józsefet, aki azután igen sok új magyar dallal kedveskedett a közönségnek s azonkívül két magyar tárgyú operát

^a Hegyesy Vilmos: Emlékkönyv az erdélyi magyar színészet száz éves jubileuma alkalmából. Kolozsvár, 1892.

is írt: Béla futását és Kemény Simont. Ruzitska nem sokáig maradt Kolozsvárt. Sok daljátékkal gazdagíthatta volna ő a magyar játékszíni könyvtárt, mert Nagy Lázár rövid idő alatt 16 új darabot fordítottatott le s a játékszíni mutatványok iránt újra érdeklődést tudott kelteni a kolozsvári közönségben.

„Igazgatóságának első éve alatt Nagy Lázár rendet, fegyelmet teremtett a társulat kebelében s a közönség is nagy szeretettel fordult a színház felé. A gazdasági ügyekkel sem volt baj, a színészek megkapták járandóságukat. Illetőleg ez is baj volt. Mert híre járt, hogy a színház jó vállalkozás s erre Hollaky Antal a jövedelem reményében néhány úri társával szövetkezve Nagy Lázárénál kedvezőbb ajánlatot tett a játékszín bizottságnak a színház bérletére. Nagy Lázár visszavonult. Az új bérlők pedig egy év alatt mindazt szétrombolták, amit az előző céltudatos igazgató fölépített. Takarékoskodásból megszüntették a daljátékok művelését, a tagokat nem fizették rendesen, a közönség elidegenedett a színháztól, a fegyelmetlenség újra lábrakapott a színpadon. A színházi bizottság akkor közzétette, hogy új bérlőt keres. A kitűzött határidőig azonban senki sem jelentkezett. Ujra Nagy Lázár vállalta a vezetést maga mellé véve társakul Udvarhelyi Miklóst és Székely Józsefet. Nagy Lázár kijelentette, hogy a maga részére semmit sem kíván a jövedelemből, a játékszín iránti szeretetből önzetlenül vette vállára újra a színház vezetésének terhét. Persze ismét műsorába akarta iktatni a daljátékokat s ezen az úton akkor nyerte a legdöntőbb csatát, amikor sikerült Kolozsvár számára meghódítani Déryné, a „magyar hajnal fülemiléjét”.

Déryné amikor Kolozsvárra hívták, húzódozott. Rossz hírért hallotta a kolozsvári színháznak. Hogy a vezetők civakodnak, kapkodnak. És ennek a hírnek volt is alapja, mert tudjuk, hogy az első években a vezetők egymást túrták ki az igazgatói székből. Később Kolozsvártól való vonakodásáról azt írja Déryné: pírulva kell bevallania, hogy oly kicsinylőleg gondolkozott Erdélyről, mert csak abból ítél, amit mindig elbeszélések által szedett füleibe, mit a környező népek műveletlenségéről hallott. „Nagy Lázár urat is, kit furesán lefestének, az intendánst, némi adatokból ismertem csak, egy szörnyű zsu-gori, értetlen embernek írták le”. (Déryné Naplója. II. 91. l.)

Nagy Lázár okos ember volt, tudta, hogy Déryné nélkül nem tudja a színház szekerét jó vágányra terelni. Hát elküldte két jeles színészt, Székely Józsefet és Udvarhelyi Miklóst négy fogaton Miskolcra, ahol akkor Déryné játszott s meghagyta nekik, hogyha az életük kedves, a színész nélkül ne merjenek visszatérni. Ellátta őket pénzzel és teljhatalommal. Vígjátékíró tollára való, mulatságos események történtek Miskolcon a két megbízottal. A fogadójuk szobájából nem mertek kimozdulni, mert fölfedték kilétüket és agyonütéssel fenyegették őket, ha Déryné elrabolják. Szentpéteri Zsigmond közvetítette azután az üzeneteket a fogadóbeli rabok és Déryné között. Döntő volt Szentpéteri szava s a miskolci igazgató nemtelen viselkedése Dérynével szemben. Így jutott el Déryné Kolozsvárra 1823. dec.-ében, egyelőre csak néhány vendégtájkra, amiből a kolozsvári közönség szeretete négy évi rabságot csinált annak a művésznőnek, aki addig városról városra bolyongott szabadon és seholsem volt maradása. Rövid idő alatt a műsoron 16 opera szerepelt. Déryné büszkén írja naplójában: „Kolozsvár volt a magyar színészet megteremtője s a magyar opera bölcsője”. Mikor 4 év múlva Pestre megy, naplójában ezt jegyzi fel: „Elhagytam kedves kis második hazámat”. Különben Déryné így írja le emlékeit Nagy Lázár meghívásáról (II. 10., 111): Mikor kolozsvári meghívó levelét megkapta, „kicsinylőleg gondolkozott Erdélybe menetele felől. „Ugyanis én bátor ésszel még akkor csak abból ítéltam, amit némely elbeszélések által szedtem fülembé, amit az oláhok műveletlenségéről hallottam. És az egész Erdélyt, Kolozsvárt sem véve ki, csupa oláhokból állónak képzeltem, némi adatokból ismertem az akkori intendást, Nagy Lázár urat, kit furcsán lefestének (egy szörnyű zsupori, érttelen embernek írták le) s kiről nevetségül gyakran előhoztak példakép egy-egy kis adomát”. S elmondja a társaságnak egy vidéki excursióját, mikor az ispán is megy azzal az utasítással, hogy vigyázzon, haszontalan költségeket ne csináljanak, mert a theátrálista nép nagyon költekezik, különösen, ha nem a maga erszényére megy. „Igen szűken adott mindenre, ami szükségletekre kellett a színház körül”. Ezek jutottak eszébe, mikor Nagy Lázár meghívó levelét megkapta. Gondolkozott s végül elhatározta, hogy nagy követeléseket

tesz, a fősvény intendáns nem adja meg s így eleget tettem a meghívásnak s magamnak is, hogy hon maradok". Megírta feltételeit: 300 frt útiköltség, egy középpáholy, egy arany egy játékra, csakhogy legyen biztosítva minden páholy, a többi rendes áron. Elment a levél s egy hónap múlva jött rá a felelet. Nagy Lázár azt írta, ez lehetetlen. Ezután következett Székely József és Udvarhelyi Miklós kiküldése, hogy Dérynét Kolozsvárra hozzák. Mikor Kolozsvár felé közelednek, akkor tudja meg, hogy még mindig Nagy Lázár a direktor. Ekkor mondja Szentpéterynek: „Hiszen maguk erről semmit se szóltak. Hiszen ez egy igen értetlen és közönséges gondolkozású ember. Azon ember engem már egyszer hívott be Erdélybe, de igen nagynak találta követelésemet és így nem lett belőle semmi. Nekem azzal az úrral meggyül a bajom, attól félek". Így feleltek: „Nagy Lázár úrtól ne tessék tartani. Ő igen tudja becsülni a színészeket, csak az az egy hibája, hogy rendkívül fukar, azzal pedig mi színészek nem igen vagyunk egyhangzásban; azért is most egész másképp fog kezeltetni az egész, ő pedig végkép lemond". Pedig ő volt, aki legjobban tűzelt, hogy csak mennél előbb induljunk már útra, hogy kaphassuk meg a T. asszonyt".

Megérkeztek Kolozsvárra. Székely és Udvarhelyi legelőször Nagy Lázárhoz mentek jelenteni megérkezésüket. „Nagy Lázár mindjárt rendelést tett, hogy igen csinos szállást fogadjanak az utcára és igen csinosan bútorozzák be minden kényelemmel". Mikor Belmonostori szállására vezetik s belépik szobájába, megvolt lepetve. „Igen csinosan bútorozott meleg szoba fogadott magába. Csinos díván, két oldalt nagy faedényben gazdag zöld levelekkel jól ápolt leander díszlett s egyébként is minden kényelemmel volt ellátva". Kinek köszönheti a figyelmet? kérdi. „Nagy Lázár úr ránk parancsolt, hogy minden kényelemmel legyen ellátva, mi csak szükséges". Csak tükröt nem látott, de azt is hozták mindjárt. Nagy Lázár maga álló tükrét küldte el. Erre Székelyt megkéri, szíveskedjék Nagy Lázárnak üdvözlétét kijelenteni és mély köszönetét annyi figyelemért.

Föllépése utáni napon megjelenik nála Horváth Dániel s kéri, hogy jelenjék meg a színházi bizottság gyűlésén, hol megbeszélik az énekes társaság összeállítását, mert „ők égnék a vágytól, hogy Nagy Lázár kezéből kivegyék a kormányt" s maguk közül választanak intendánst és rendezőt.

Alig távozott el Horváth, jött egy inas, hogy Nagy Lázár holnapra ebédre hívja és egy órakeres fog érette jönni. „No gondoltam magamban, milyen lesz majd az a nagyszerű ebéd egy fősvény, nőtlen agglégénynél!” Midőn másnap felvette Székelyné, csak „elbámult a nagyszerű terítéken, amint az ebédlőbe belépett. „Minden megvolt az asztalon, ami egy elegant díszterítékhez megkívántató”. „A házi úr kibontakozván a többség közül, kikkel társalgott s kik között gubernalista is volt, elébem jött s oly nyájas udvariassággal üdvözölt, melyen én elbámultam”. Ebéd előtt pici ezüstpoharakban málna és narancs likört hordott körül a szolgál ezüstitálcán. Azután kétféle leves, négyféle assiette, irós, vajas tészta hústöltelékkel, rizskása kövér pulykamájjal, rántott csirke. „Aztán ez a szívesen kínáló házi gazda. Ki mondta azt, hogy ez fősvény és egy komor magának való?” Közbe észreveszi, hogy amit ő csirkének nézett, az béka. Megijedt, kiesett a villa a kezéből. Tokajival kínálják. Nem lett semmi baja. „Jól esett”? kérdi Nagy Lázár. „Igen jól, most már ezentúl mindig megeszem”. Másnap készítettett egy tállal s azon forrón elküldötte Dérynének. Ezután következett 2 tál töltött káposzta. Déryné nem is akart ránézni. De Nagy Lázár mondja: „Én a T. asszonyt kolozsvári káposztával kívántam meglepni, mert azt tudom, hogy még nem evett így készítve. Ezt csakis az én szakácsom érti így készíteni”. Déryné nem is tudott ellenállani.

Másnap el is küldte a rántott békát.

„Nekem Nagy Lázár úr tetszett. Ne tessék valahogy félreérteni: nem úgy! Hanem csak azon igazi magyar társalgásnál fogva, melynek ő maga volt az útvezetője, vagyis inkább tonusadója. Úgy érezte az ember magát nála, mint otthon. Még ebéd vége felé, midőn a champagneívás megkezdődött s maga Nagy Lázár reám köszönté üdvözlő poharát, mely az egész vendégsereg által visszhangzott, mindjárt kezdődött a vitatkozás a színészet dolgairól: hogy most már élenkebbül fog fölkaroltatni s nagyobb lesz a rend; csak azt sajnálja, mond Lázár úr, hogy épen most csapják el őt a direktorságból, midőn engemet megnyertek”.

Nagy Lázár tehát bérbe vette a színházat először 1821 aug. 16-tól 1823 aug. 23-ig. Az első évet két pörrel zárta be. Az egyiket ő indította szerződöttetett tagjai ellen a nekik adott előlegekért. A másikat a városi tanács ellene, mert 1821—22-re a 12.000 frt tőke 2 évi 1440 frt kamatjából 300 frtot megfizetni nem akart. Számadással igazolta ugyanis, hogy a színházi bizottság tartozik neki 45 frt 29 krral s ezt a bizottság elismervén, felmentette őt a 300 frt megfizetése alól.

Folyt. köv.

Dr. Gál Kelemen.

A „Zilahy-dráma“ vallás-lélektani szempontból.*)

Mult év szeptemberében bolsevista repülők bombát szór-
tak a magyar fővárosra. A hadijelentések stílusában
szólva a bombázás nyomában bizonyos mértékű emberi és
anyag károk keletkeztek. Az egyik bomba Zilahy Lajos re-
gényíró főúri gonddal megépített villáját porrá zúzta. Az író
és családja a Balaton mellett értesült a szerencsétlenségről,
amit a villában nyaraló idegen nevelőnő és két kis leányka
tragikus halála még csak fokozott. Zilahy megrendülve sietett
haza s az eléje táruló borzalmas látvány villámszerű elhatáro-
zást váltott ki belőle. Végrendeletet fogalmazott meg, amely-
ben minden meglévő és leendő vagyonát a magyar nemzetre
hagyta iskola-létesítés céljából. Szerinte az a tény, hogy ő és
családja életben maradt azt jelentette, hogy Isten akart vele
valamit. Valami olyat, amit ő eleddig nem tett. Amint egyik
barátja mondotta: „az Isten rákiáltott”, hogy kezdjen új éle-
tet. Kézzelfogható tényként elébe robbantotta a bombatölcsért,
amelyet angolszász gyártmányú gépen orosz pilóta hozott
örök mementóként. (Zilahy angolszász és demokrata szimpá-
tiája ugyanis közismert.)

Zilahy gondoskodott arról, hogy végrendeletének belső
rugóiról, melyeknek láncolata évtizedes multból a bombatölcsé-
rig hullámozott, a végrendelet tartalmáról s a létesítendő iskola
céljáról részletesen tájékozódják a nemzet közvéleménye.
Amint várható volt a visszhang nem maradt el. S a visszhang-
ban a csodálattól ellágyuló orgona hangtól az érces mennydör-
gésig minden hangváltozat benne foglaltatott. A vita-vihar
még ma sem ült el egészen, csupán elcsöndesült, azt mondhat-
nók, hogy a gondolatot a sajtó-hullámok a nemzet lelkébe so-

* Jelen cikk helyszüke miatt a megelőző számból kimaradt.